

УДК 94 (477.87) «1989/1994»

ТРАНСФОРМАЦІЯ НРУ ІЗ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОФРОНТІВСЬКОГО ТИПУ В ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ

Піпаш В. В. (Ужгород)

У статті аналізується суть організації народнофронтовського типу, яким був Народний Рух України із часу виникнення і до свого Третього з'їзду, а також причини його трансформації у політичну партію. Констатується, що продовження існування НРУ у попередньому статусі, після досягнення незалежності України – об'єктивно було неможливим, привело би до його зникнення із політичної арени. Тому, під керівництвом В. Чорновола було взято курс на перетворення НРУ у партію. Досліджується, як у боротьбі із противниками «партизації» відбувався зазначений процес.

Ключові слова: НРУ, організація народнофронтовського типу, партія, національно-визвольний рух.

Народний Рух України (до Другого з'їзду мав додаток: «за перебудову») виник як широка громадсько-політична організація народнофронтовського типу. Створення таких структур характерне для тих суспільств, де існує необхідність повалення тоталітарних режимів та, при необхідності, здобуття незалежності. На погляд В. Чорновола, «Рух виник як вияв народної ініціативи за оновлення суспільства» [22, с. 3].

Організації даного типу діяли в країнах Балтії («Саюдіс» у Литві, Народні фронти — у Латвії та Естонії, ін. республіках СРСР), а також у соціалістичних державах Центральної Європи (носили назву громадянські чи демократичні форуми тощо). Подібні організації утворюються не лише у державах, де необхідно було побороти комунізм, а й у інших тоталітарних [2, с. 9 - 10].

У Народні фронти об'єднується широкий загал людей різних, іноді навіть протилежних ідеологічних уподобань — від ліберальних комуністів до радикальних націоналістів. Напередодні їх створення виникають дрібніші групи «за інтересами», які в СРСР у другій половині 80-х рр. ХХ ст. отримали назву «неформальних», що було серед перших ознак зародження громадянського суспільства. У 1986 — 1987 рр. в Україні функціонувало від 20 до 46 тис. таких організацій [8, с. 94]. На базі тих із них, де «інтерес» мав загальносуспільне значення — від політичних до екологічних, і створюються Народні фронти.

Виникає питання, що стало об'єднавчим чинником для людей, груп, товариств і організацій із часто різними, у т. ч. політичними, уподобаннями? Справа була у тому, що існувало чітке розуміння — перемогти таку потужну машину, як тоталітарна система, можна лише спільно. Достатньо чітко про це було сказано при відкритті Установчого з'їзду НРУ О. Гончаром: «Ми – різні люди, ми не однакові, але мета наша спільна – побудова правової держави...» [15, с. 15]. У цьому була їх сила, бо згуртувалися мільйони громадян, але, водночас, у цьому була і слабкість організацій народнофронтовського типу. Вони були аморфними стосовно членства, недостатньо структурованими, погано дисциплі-

нованими. Можна навіть сказати, що це були не стільки організації, а порив, рух народу. Українська назва «фронт» — Народний Рух — була дуже влучною, за передачею її характеристики, назвою даного типу організації.

Після зникнення об'єднавчого чинника, відбувається дезінтеграція Народних фронтів. Адже політично активною більшість громадян будь-якого суспільства є тільки в екстремальних, виняткових випадках. Надалі такими залишаються лише кілька відсотків населення, себто актив. Але й він розходиться по партіях, де об'єднавчим чинником є більш вузла (партійна) ідеологія та харизматичні лідери [23, с. 594]. Загалом, вважаємо, що організації цього типу мають чотири перспективи: виконавши свою місію, розпастися на політичні партії; не зможуть виконати своє завдання і припинити існування, або ж зазнати знищення з боку тоталітарної влади; трансформуватися у політичну партію; стати неполітичною громадською організацією.

Народний Рух України пішов третім шляхом – після свого III з'їзду взяв курс на трансформацію у політичну партію. Дана особливість, на наш погляд, була викликана тим, що, на відміну від, приміром, литовського Саюдіса, НРУ не повністю виконав свою місію. Адже перед організацією народнофронтовського типу, вважаємо, стояли наступні завдання: ліквідація тоталітаризму (авторитаризму), демократизація влади; здобуття незалежності у тих країнах, які такої не мали; започаткування здійснення реформ в економіці та інших сферах. Їх виконання передбачає, що організація, чи конкретніше — її висуванці, приходять до влади, керують державою і здійснюють вищезазначене (тобто, відбувається «зміна владних еліт»: від комноменклатурної та колоніальної влади переходить до національно-демократичної). Та НРУ здійснив ці завдання не повністю. Бо, хоча Україна, в результаті його діяльності і здобула незалежність та владу він не здобув. За окремими винятками, зміни «владних еліт» в Україні не відбулося. Завдання боротьби за демократизацію, а також із залишками тоталітаризму, демократичні реформи, зміцнення неза-

лежності залишалися актуальними впродовж ще багатьох наступних років.

Вперше ідея створення на базі НРУ партії виникла навесні 1990 р. і розглядалася на IV сесії Великої ради НРУ, що відбулася в закарпатському м. Хуст [18; 19]. Однак, після доволі жвавого обговорення, реалізувати ці плани не вдалося. Тоді НРУ як громадсько-політична організація народнофронтівського типу ще аж ніяк не вичерпав своїх можливостей, а «партизація», без сумніву, призвела б до його послаблення, відхід від нього значної кількості людей [9, с. 144 - 148].

Після 1 грудня 1991 р. перед Рухом постало дві значні проблеми, від вирішення яких залежало його майбутнє. **Перша:** вичерпання резервів для подальшого існування НРУ як організації народнофронтівського типу. Адже із здобуттям незалежності України губився об'єднавчий мотив (необхідність боротьби із тоталітарною імперією) для перебування в НРУ прихильників різних ідеологічних уподобань. Із-за зазначеної причини відбувся і спад активності широких мас. НРУ почав втрачати характер широкого (хоча і аморфного) руху народних мас. Та особливий негатив мало те, що в середині НРУ виникли і діяли кілька партій, із яких найбільшими були УРП та ДемПУ, чії керівники входили і до керівництва НРУ. Позаяк у кожній із них були власні «партійно-егоїстичні» інтереси та власні лідери, вони конкурували між собою. Більше того, хоча партії, в основному, склалися із членів Руху, вони почали конкурувати з Рухом. Тобто рухівці-члени УРП конкурували із рухівцями-членами ДемПУ, а обидві ці групи партійних рухівців конкурували із рухівцями непартійними. Як пише В. Чорновіл: «в Русі, хоч ще не зовсім виразно сформувалися три загони: УРП, ДемПУ та члени Руху, які не входили ні до яких партій» [22, с. 10]. Причому, коли позапартійні рухівці склали абсолютну більшість у крайових організаціях (як у їх керівництві, так і, особливо, серед рядового членства), то у Центральному Проводі НРУ більшість склали члени УРП та ДемПУ – партій, котрі відмовлялися рахуватися із рішеннями НРУ.

Яскраво продемонстрували гостроту цієї проблеми перші президентські вибори в Україні 1 грудня 1991 р. На них переміг Л. Кравчук, котрий отримав 19 643 481, або 61,59% голосів. На другому місці був В. Чорновіл, за котрого проголосувало 7 420 727 (23,27%) виборців [19]. Причини поразки В. Чорновола були як об'єктивні, так і суб'єктивні. З одного боку, як інформує А. Білоус, згідно із соціологічними дослідженнями, проведеними дослідницьким інститутом радіо «Свобода» і науково-практичним центром Соціологічної асоціації України, у листопаді 1991 р. «переважно позитивно» відносилися до НРУ 35,8% жителів України (переважно негатив-

но – 36,4%, нейтрально – 27,8%) [2, с. 88]. Це, а також розгалуженість рухівських структур, давало певні шанси для перемоги кандидатури від НРУ. З іншого боку, на відміну від країн Балтії та Центральної Європи, свідомість більшої частини населення України була ще «совітською», а недавня компартійна та господарська номенклатура утримувала у більшості регіонів надзвичайно міцні позиції. За невеликими винятками, вся вона об'єдналась навколо єдиного кандидата – Л. Кравчука, а інший кандидат від влади – О. Ткаченко навіть зняв свою кандидатуру на користь Кравчука.

На відміну від номенклатури чи «партії влади», як її починають називати, демократи не об'єдналися. Від них балотувалося кілька кандидатів (В. Чорновіл, Л. Лук'яненко, І. Юхновський, В. Гриньов). Не було виконано домовленість, прийняту 1 вересня на сесії Великої Ради НРУ про те, що напередодні виборів кандидати-демократи знімуть свої кандидатури на користь того, хто матиме найвищий рейтинг [5, с. 126]. Хоча було зрозумілим, що найбільше шансів на перемогу має В. Чорновіл, ніхто не знявся на його користь. Більше того, незважаючи на те, що В. Чорновола висунула Велика Рада НРУ, Голова НРУ І. Драч, Політична рада НРУ, ряд лідерів НРУ (М. Поровський, М. Горинь, П. Мовчан) заявили про підтримку Л. Лук'яненка [12]. Окрім того, Голова НРУ І. Драч, всупереч рішення найвищого керівного органу організації, яку він очолював, агітував за Л. Лук'яненка. Можна погодитися із думкою Г. Гончарука, що таким чином І. Драч свідомо сприяв перемозі Л. Кравчука, позаяк усвідомлював, що Л. Лук'яненко є менш небезпечним суперником для Л. Кравчука ніж В. Чорновіл [5, 128 - 129]. Таким чином, можна констатувати парадокс: більшість лідерів НРУ боролися проти кандидата у Президенти від НРУ.

Вибори показали, що, коли у керівництві Руху перебувають члени партій, це послаблює і розтягує Рух. УРП та ДемПУ не лише висунули своїх кандидатів на посаду Президента, але й розгорнули боротьбу проти кандидата від Руху [22, с. 11]. Без сумніву, це обурювало позапартійних рухівців, котрі самовіддано агітували за кандидата від НРУ В. Чорновола.

Показово, що керівники партій ставились до НРУ лише як до тимчасово «потрібної» організації. Для прикладу, саме так визначив роль і долю НРУ Л. Лук'яненко ще у 1990 р. на II з'їзді НРУ («.. в найближчий час Рух ще відіграватиме надзвичайно важливу роль»), приблизно з таких же позицій він та голова ДемПУ Ю. Бадзьо виступали на III з'їзді НРУ [6, с. 30; 14, с. 98, 106]. Таке ставлення до НРУ та перспектив його майбутнього теж не могло подобатися позапартійним членам Руху.

Друга проблема: вироблення тактики НРУ стосовно Президента Л. Кравчука. Тобто, слід було визначитися: НРУ підтримує його, чи перебуває в опозиції. Певний час чіткої відповіді на це питання не було, адже вона у значній мірі, залежала від того, якою виявиться внутрішня і зовнішня політика Президента України. Поступово з'ясовувалося, що хоча Л. Кравчук був не проти отримати політичну підтримку від Руху, однак, створюючи президентську вертикаль влади, він для цього використовує як кадровий резерв не рухівців, а представників недавньої компартійної номенклатури.

Прийняти рішення стосовно вирішення зазначених проблем міг лише III з'їзд НРУ. Напередодні з'їзду у середовищі НРУ відбувалося формування двох таборів, котрі мали різні концепції стосовно того, як слід вирішувати обидві проблеми.

Перший – табір «рухівських верхів», тобто очільників НРУ, котрі знайшли спільну мову з колишньою комноменклатурою. Його неформальним лідером, як визначалося у тогочасній пресі, був Михайло Горинь [1]. Голова НРУ І. Драч та більшість інших лідерів Руху, передусім ті, які були членами ДемПУ та УРП, вважали, що Рух повинен був залишатися за суттю аморфною громадсько-політичною організацією, «дахом» для партій, які ще й повинні ним керувати. Водночас вони вважали, що після здобуття Україною незалежності більшість колишніх найвищих комноменклатурників стали «державниками», отож «для опозиції вже немає ґрунту», що треба всім, і Руху також, «консолідуватися навколо Президента та будувати державу» [1]. Себто, як підмітив М. Томенко, сформулювали тезу: «підтримка всенародно обраного Президента України – це підтримка розбудови незалежної держави», відповідно: «опозиція до Президента – це руйнація незалежної держави» [13, с. 72].

В опозиції до нього перебував другий табір, для представників якого авторитет тодішніх керівників НРУ упав через їхню, як це називає Г. Гончарук, «зрадницьку позицію» стосовно кандидата від Руху на президентських виборах [5, с.132 - 133]. Його основу склали позапартійні рухівці, котрі склали більшість у крайових організаціях.

Позаяк, переважно, табір складався із рядових членів НРУ, то на з'їзді НРУ він отримав назву «рухівських низів» (на III з'їзді НРУ його прихильників, опоненти називали ще «рухівською голотою»). У цьому таборі були налаштовані на те, що слід припинити «розтягування Руху» по партіях та протиборство всередині НРУ партійних угруповань, покінчити із ситуацією, коли у керівництві Руху домінують представники партій, для котрих, водночас, його рішення не мають вирішального значення. Тому слід здійснити «департизацію» керівних органів НРУ. «Рухівсь-

кі низи» вважали неможливим підтримувати Л. Кравчука, котрий на посади представників Президента призначав колишніх секретарів обкомів, райкомів КПУ та інших «колоніальних» чиновників, котрі ще зовсім недавно боролися і проти незалежності України і проти Руху. Тим більше, що це б означало, що необхідно підтримувати і Кабінет Міністрів на чолі із В. Фокіним. Слід відмітити, що таку позицію займало і чимало рядових членів УРП та ДемПУ.

Вперше рішення про необхідність департизації було ухвалено на засіданні Координаційної ради НРУ (тобто органу, який складався із представників крайових організацій) 7 грудня 1991 р. [17, с. 45]. Надалі у Львівській, Тернопільській, Луганській, Івано-Франківській, Одеській, Полтавській, Закарпатській крайових організаціях, незалежно одна від іншої, були ухвалені рішення реформувати НРУ в напрямках: департизувати керівні структури Руху, тобто члени Руху, котрі є членами партій, не можуть бути обрані на виборні посади в Русі, якщо не припиняють членство в партіях; рішення зборів Руху (у т. ч.: Всеукраїнських зборів – з'їзду НРУ) обов'язкові для обраних цими зборами керівних органів [22, с. 11]. Львівська крайова організація виступила за опозицію до президентської «гілки» влади, із вимогою відставки Кабінету міністрів на чолі із В. Фокіним [20].

Незабаром неформальним лідером табору «низів», формування якого відбувалося достатньо швидко, став голова Львівської обласної Ради народних депутатів Вячеслав Чорновіл (у рухівській «ієрархії» він був лише членом Великої Ради НРУ). На таке були дві причини: В. Чорновіл був кандидатом від НРУ на президентських виборах, за котрого проголосувала майже чверть виборців України, що було набагато більше, ніж за всіх інших демократичних кандидатів разом взятих; В. Чорновіл був першим, хто виступив, зокрема, з трибуни Верховної Ради України, Львівської обласної Ради народних депутатів, на сесії Великої Ради Руху 15 січня 1992 р. та в газетних публікаціях за збереження НРУ, як самостійної, потужної, демократичної сили. Для цього, вважав він, необхідно здійснити «департизацію» його керівних органів, а у перспективі – Рух має сам стати партією [23; 3; 4; 25]. Водночас, В. Чорновіл вважав, що НРУ повинен перебувати у конструктивній опозиції до Л. Кравчука, тобто – надавати підтримку тим його діям, які йдуть на користь державотворенню, але критикувати ті, які шкодили розбудові держави, її демократизації, здійсненню реформ тощо [7; 24; 4; 25].

21 лютого відбулася конференція Тернопільської КО НРУ, а наступного дня – нарада голів районних організацій Тернопілля, на яких було прийнято рішення просити В. Чорновола балотуватися на III з'їзді НРУ на посаду голови Руху. Довідавшись про таке, своїми телеграмми

його підтримали голови ще п'ятьох крайових організацій [5, с. 137]. На наш погляд, саме після цього В. Чорновіл став і фактичним лідером табору «низів».

Треті Всеукраїнські Збори (з'їзд) НРУ працювали 28 лютого — 1 березня 1992 р. У їх роботі взяли участь 864 делегати, котрі представляли всі 27 крайових організацій. Понад 500 із них були позапартійними, решта — членами УРП (91), ДемПУ (108), та інших партій [15, с. 204]. Незабаром після відкриття з'їзду, відповідно до «атмосфери», яка відчувалася в залі, стало зрозумілим, що серед делегатів домінують прихильники В. Чорновола та його концепції, а у президії з'їзду — «горинівської». Доповіді Голови НРУ І. Драча, голів Політичної ради — М. Гориня, Координаційної ради — М. Поровського, виступи Л. Лук'яненка, Ю. Бадзя, І. Юхновського та інших, у яких лунали мотиви «горинівської» концепції, як і промову Л. Кравчука, було вислухано уважно, але доволі стримано [15, с. 13 — 27, 34 — 42, 58 — 68, 97 — 99, 105 — 107, 210 — 212]. Л. Кравчук, котрий, до речі, виступив зразу ж після звітної доповіді І. Драча, заявив, що: «Президент готовий до співпраці» з Рухом, однак жодним словом не обмовився про те, яким чином НРУ зможе впливати на «розбудову Української держави [15, с. 28 — 33]. Отож його заклик переважною більшістю делегатів, на наш погляд, було сприйнято, як такий, що Рух мав нести політичну відповідальність за політичну діяльність Л. Кравчука, абсолютно на неї не впливаючи.

Натомість, виступи на користь «чорноволівської» концепції, а за це гаряче висловлювалися представники майже всіх крайових організацій, схвалювалися достатньо бурхливо [15, с. 160 — 162, 184 — 185]. Втім, було відчуття, що більшість членів президії з'їзду, котрі по черзі були головуючими на засіданнях, займали стосовно В. Чорновола упереджено-нетолерантне ставлення. Мали місце спроби достатньо грубих випадів проти нього, однак зал тоді піднімався та починав скандувати: «Чорновілі!», «Чорновілі!...» [15, с. 230 — 231, 406].

На другий день роботи форуму виступили із викладом змісту своїх концепцій В. Чорновіл та М. Горинь [15, с. 132 — 139]. На зміну «балансу» на користь пропрезидентських сил не вплинули і виступи представників організацій діаспори, зокрема тих, котрі надавали Рухові фінансову допомогу [15, с. 79 — 89].

Отож зрозумівши, що з'їзд не піде за ними, прокривчківські сили (горинівський табір) вирішили йти на завідомо позастатутні дії.

У перерві на нараду було зібрано делегатів — членів УРП та ДемПУ [15, с. 189 — 190]. Після неї І. Драч раптово, поза чергою, попросив слово та, пояснивши, що, позаяк не може погодитися із тим, що, як він бачить, більшість делегатів проголосує за «департизацією» НРУ, «конструктив-

ну опозицію» до Президента, а Головою НРУ обере В. Чорновола, зачитав від імені своїх однопідумців (втім, не назвавши їх) заяву, в якій запропонував «делегатам, котрі підтримують нашу позицію, призупинити подальшу участь у роботі Всеукраїнських зборів, підтвердити повноваження Центрального Проводу, ..., провести перереєстрацію всіх осередків... А через три місяці (себе після перереєстрації — В. П.) — провести другий етап з'їзду» [15, с. 244 — 247]. Тобто «горинівський» табір вирішив піти на розкол НРУ. Зал це сприйняв з величезним обуренням.

За пропозицією В. Чорновола було оголошено перерву. Під час неї відбулася, за посередництвом представника Канадського товариства сприяння Рухові Ераста Гуцуляка, нарада протиборчих сторін. На ній були вироблені проекти компромісних рішень, які були запропоновані делегатам. Суть їх у тому, що В. Чорновіл, І. Драч та М. Горинь обиралися співголовами НРУ, вносилися зміни до Статуту, за якими проводилася департизація керівних структур Руху (тобто, керівні посади всіх рівнів, окрім, як за спеціальним дозволом Центрального Проводу, не могли займати члени партій), відношення до влади подавалося у формулюваннях: «Народний Рух України — на сторожі української державності», що не виключало можливості опозиції до влади, третину кандидатур у склад Центрального проводу рекомендували І. Драч та М. Горинь, а дві третини — В. Чорновіл.

Дані проекти, які давали значну перевагу «чорноволівській» концепції, однак, начебто, не допускали розколу, були ухвалені з'їздом [15, с. 227 — 299]. Зазначене було свідченням того, що на III з'їзді перемогу отримав «чорноволівський» табір («низини»). Через певний час І. Драч та М. Горинь, за власною ініціативою, стали дедалі рідше брати участь у засіданнях керівних органів НРУ.

Таким чином, значення III з'їзду в тому, що на ньому був покладений початок трансформуванню НРУ із громадсько-політичної організації народнофронтівського типу у політичну партію. Та до його завершення ще було далеко. Рішень, які означали б проголошення НРУ партією, III Всеукраїнські збори не ухвалювали. Він залишився громадсько-політичною організацією, втім самостійною і незалежною від керівників інших партій. Рядовими його членами могли бути члени будь-якої партії. Партії та громадські організації могли стати і асоціативними членами НРУ, що у такому випадку давало їм можливість брати участь у прийнятті рішень, якими керувався Рух чи керувалися його структури. Водночас, хоча Статут визначав, що НРУ складається із фіксованих членів, однак положення про їх права й обов'язки ще було не таким, яким було у статутах існуючих в Україні партій, а таким, яким

воно було у громадських організаціях [15, 252 - 290].

Наступний крок до «партизації» НРУ був зроблений на IV з'їзді, який відбувся 4 – 6 грудня 1992 р. На ньому було покінчено і з «триголів'ям» (М. Горинь залишившись, всупереч Статуту НРУ, членом УРП, припинив співгодування у НРУ і фактично, а І. Драч, мабуть, відчужаючи ситуацію, на з'їзд не з'явився). Головою Руху було обрано В. Черновола. Невелика кількість його опонентів після з'їзду залишили НРУ [21].

У Статут були внесені нові зміни. Та слово «партія» стосовно НРУ у ньому не вживалося. І надалі він іменувався «незалежною масовою громадською політичною організацією, що виникла і діє як вияв народної ініціативи за оновлення суспільства, державну незалежність України, побудову національної демократичної держави» [12, с. 37].

Г. Гончарук висловлює цікаву думку, що в це формулювання було вкладено зміст політичної партії». До певної міри погоджуючись із ним, все ж вважаємо, що типовою для тогочасної України партією, НРУ ще не був. Перше. Проїшов ще тривалий час, поки, після ряду доповнень та змін, Статут НРУ став дійсно партійним. Те, що Рух, незабаром, після IV з'їзду, 1 лютого 1993 р. був перереєстрований Міністерством юстиції у статусі партії, було викликане прийняттям Верховною Радою «антирухівського» Закону України «Про об'єднання громадян», за яким існувало два поняття об'єднань громадян: партій – себто таких об'єднань громадян, які займаються політичною діяльністю, та громадських організацій, яким політичною діяльністю займатися не дозволялося. Поняття «громадсько-політичної організації» та реєстрації таких, як стверджувалося на IV з'їзді НРУ, обумовлюючи

необхідність такого, законодавство не передбачало [21, с. 16, 182 – 183, 188 – 189, 194; 11, с.162].

В. Черновіл вважав, що НРУ «остаточно набував ознак, за якими він дійсно міг вважатися політичною партією» після доповнень і змін до Статуту, зроблених на V з'їзді (проходив у два етапи – у грудні 1993 р та березні 1994 р.) [22, с.11]. Хоча і після цього Рух (але вже із тактичних міркувань, позаяк термін «партія» був не занадто популярним) уникав у документах застосування щодо себе терміну «партія» і надалі використовуючи термін «громадсько-політична організація».

По-друге, відповідні організаційні зміни в низових організаціях розтягнулися на роки. Причому, в одних вони пройшли раніше, в інших, із-за місцевої специфіки, пізніше. Таким чином, трансформація НРУ у партію здійснювалася еволюційним шляхом, розтягнулася на кілька років.

Наступний розвиток подій підтвердив, що, хоча певний розкол НРУ на III з'їзді таки відбувся, але шлях, який був обраний на ньому, був вірним. Адже організації народнофронтівського типу у всіх сусідніх державах зникли з політичної арени. Спроби утворити на основі концепції М. Гориня такі структури, як Конгрес національно-демократичних сил (КНДС) та Всенародний рух України (ВНРУ), незважаючи на підтримку їх Президентом Л. Кравчуком, досить швидко виявили свою нежиттєздатність. Навпаки, Народний Рух України на перших виборах до Верховної Ради України за змішаною системою (у 1998 р.) був єдиною партією із всіх національно-демократичних партій, яка не лише пододала на них чотирьохвідсотковий бар'єр, але і яка стала другою у державі за кількістю поданих за неї голосів [11, с. 162].

1. Базів В. Криза після перемоги. Яким має бути Рух у самостійній Україні / В. Базів // За вільну Україну. – 1992. – 30 січня.
2. Білоус А. Політичні об'єднання України / А. Білоус. – К.: Видавництво «Україна», 1993. – 108 с.
3. Бедзір В. Барометр зашкалив на «політиці» / В. Бедзір // Новини Закарпаття. – 1991. – 19 вересня.
4. Брифінг у обласній Раді // За вільну Україну. – 1991. – 14 грудня.
5. Гончарук Г. Народний Рух України: історія / Г. Гончарук. — Одеса: Астропринт, 1997. — 378 с.
6. Другі Всеукраїнські Збори Руху // Вісник Руху. – 1990. – Ч. 7 (листопад).
7. Зміцнювати народну владу, розбудовувати незалежну державу! Виступ В'ячеслава Черновола на сесії Львівської обласної Ради народних депутатів // За вільну Україну. – 1991. – 19 грудня.
8. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці / В. Литвин. — К.: Абрис, 1994. — 495 с.
9. Піпаш В. IV (Хустська) сесія Великої ради НРУ та її внесок у розробку ідейних засад Народного Руху України / В. Піпаш // Науковий вісник – Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2008. – № 20 (76). – С. 144 – 148.
10. Повідомлення Центральної виборчої комісії по виборах Президента України та з Всеукраїнського референдуму про результати голосування на референдумі 1 грудня 1991 року // За вільну Україну. – 1991. – 6 грудня.
11. Політичні партії України: [довідник] – К.: Тов «К.І.С.», 1999. – 596 с.

12. Статут Народного Руху України // Народний Рух України. Документи і матеріали. – К.: Редакційно-видавничий відділ Руху: видавничо-культурологічний центр «Софія», 1993. – С. 37 – 50.
13. Томенко М. Українська перспектива: історико-політологічні підстави сучасної державної стратегії / М. Томенко // Політичні студії. – К.: Фонд «Українська перспектива», 1995. – Вип. 2. – 103 с.
14. III Всеукраїнські Збори Народного Руху України 28 лютого – 1 березня 1992 року: стенографічний звіт. — Київ, 1995. — 351 с.
15. Три дні вересня вісімдесят дев'ятого: матеріали Установчого з'їзду Народного руху України за перебудову. — Київ, 2000. — 495 с.
16. УРП-інформ // Літературна Україна. – 1991. – 26 вересня.
17. Ухвали Координаційної Ради Руху від II Зборів Руху. – Тернопіль, 1992. – 48 с.
18. Фонограма 4 сесії Великої Ради Руху (Хуст) // Вісник Руху. – 1990. – Ч. 4 (частина перша). – 21 с.
19. Фонограма 4 сесії Великої Ради Руху (Хуст) // Вісник Руху. – 1990. – Ч. 4 (частина друга). – 22 с.
20. Хто відповідає за соціальну напругу: Заява Львівської крайової організації НРУ // За вільну Україну. – 1991. – 4 січня.
21. IV Великі Збори Народного Руху України 4 – 6 грудня 1992 року: стенографічний звіт. – К.: Секретаріат Народного Руху України, 1993. – 261 с.
22. Чорновіл В. Народний Рух України (коротка соціально-політична та історична довідка) / В. Чорновіл // Народний Рух України: місце в історії та політиці: тези доповідей Першої Всеукраїнської наукової конференції (14 – 16 вересня 1994 року, м. Одеса). – К., 1994. – С. 3 – 11.
23. Чорновіл В. Пульс української незалежності. Колонка редактора / В. Чорновіл. – К: Либідь, 2000. – 623 с.
24. Чорновіл В. «Рух може стати масовішою і впливовішою політичною силою» / В. Чорновіл // Народна газета. – 1991. – 9 – 16 грудня;
25. Чорновіл В. Що далі? / В. Чорновіл // За вільну Україну. – 1992. – 24 січня.

РЕЗЮМЕ

ТРАНСФОРМАЦІЯ НРУ ІЗ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАРОДНОФРОНТІВСЬКОГО ТИПУ В ПОЛІТИЧНУ ПАРТІЮ

Піпаш В. В. (Ужгород)

У статті аналізується суть організації народнофронтівського типу, яким був Народний Рух України із часу виникнення і до свого Третього з'їзду, а також причини його трансформації у політичну партію. Констатується, що продовження існування НРУ у попередньому статусі, після досягнення незалежності України – об'єктивно було неможливим, привело би до його зникнення із політичної арени. Тому, під керівництвом В. Чорновола було взято курс на перетворення НРУ у партію. Досліджується, як у боротьбі із противниками «партизації» відбувався зазначений процес.

Ключові слова: НРУ, організація народнофронтівського типу, партія, національно-визвольний рух.

SUMMARY

TRANSFORMATION OF NMU FROM A NATIONAL-FRONT TYPE PUBLIC- POLITICAL ORGANIZATION INTO A POLITICAL PARTY

V. Pipash (Uzhhorod)

The article analyzes the essence of a national-front type organization, of what kind the National Movement of Ukraine was, from its emergence until its 3rd congress and the reasons of its transformation into a political party. It is clarified that the continuation of existence in the previous status was objectively impossible for the NMU. It is enlightened how this process went on through the struggle of two concepts.

Key words: NMU, national-front type organization, party, national liberation struggle.